

Főszerkesztői köszöntő

A *Statisztikai Szemle* az egyik legrégebbi szakmai folyóiratként immár 96. évfolyamában jár, és szilárd hagyományok talaján állva szolgálja a statisztikus társadalmat és általában a statisztikai módszereket, adatokat használó tudományos közösséget, valamint az érdeklődő olvasókat, akik közé egyetemi hallgató koromban magam is tartoztam. A hosszú évtizedek alatt a folyóiratnak az a küldetése nem változott, hogy folyamatosan fórumot kíván biztosítani a statisztika valamennyi részterületével és alkalmazásával kapcsolatos, magas színvonalú elméleti, módszertani, alkalmazott történeti tanulmányoknak. Azonban maga a statisztika, a szakmai, tudományos és technológiai közeg, az adatgyűjtés formái, az adatok jellege, illetve a szélesebb társadalmi-gazdasági környezet is lényeges és folyamatos változásokon megy keresztül, ami a folyóirat jellegére is befolyást gyakorol.

Ezeknek a változásoknak és a folyóirat velük kapcsolatos stratégiájának rövid áttekintésére a folyóirat szerkesztőségében bekövetkezett változások szolgáltatnak most indokot. 2018 februárjától a szerkesztőbizottság elnöki teendőit – *Vukovich Gabriellát*, a KSH (Központi Statisztikai Hivatal) elnökét követve – *Szaló Péter* látja el, aki 2010. szeptembertől a *Területi Statisztika* folyóirat főszerkesztője, 2014. januártól 2018. januárig szerkesztőbizottsági elnöke volt. Ezzel egy időben a főszerkesztői poszton *Hüttl Antóniát* jelen sorok írója követte. Itt is szeretném megköszönni *Vukovich Gabriellának* és *Hüttl Antóniának* a támogatást, amit tőlük a főszerkesztői megbízásommal, a feladatok ellátásával és átadásával kapcsolatban kaptam.

Nem gondolom, hogy a statisztika egyetlen rövid meghatározása annak valamennyi lényeges elemét meg tudná ragadni. *Báró Láng Lajos* 1913-as statisztikatörténeti munkájában két olyan gyűjtésre is hivatkozik, amelyek a statisztika fogalmának eltérő meghatározásait sorolják fel: *Gustav von Rümelin* 1863-ban 62, *Ernst Engel* 1869-ben 180 meghatározást gyűjtött össze. *Walter Francis Willcox* [1936] időrendben 116 meghatározást sorol fel, amelyek segítenek a tisztánlátásban és jól mutatják a hangsúly eltolódását az államisme értelmezésétől, a társadalmi-gazdasági élet leírásától a tapasztalati valóság bárhol előforduló tömegjelenségeinek számszerű vizsgálata irányába. *Báró Láng Lajos* is úgy ír, hogy „a statisztika, mely egykor ugyszólván az összes államtudományi ismeretek foglalatja volt, ma a tömegjelenségek tudománya lett” (*Báró Láng* [1913] VII. old.). Ez inkább jelentésbővülést jelentett, kiterjesztve a statisztikai megfigyeléseket és elemzéseket a társadalomról és a gazdaságról valamennyi tapasztalati szférára, valamint bevonva a leíró statisztika mellé a következtető statisztikát, aminek az alapjául szolgáló valószínűségszámítást eredetileg nem hozták kapcsolatba az akkor még államisme értelmű statisztikával. A statisztika jelentésbővülésén kívül fontos változás, hogy a statisztika gyakorlata is forradalmi átalakuláson ment keresztül a számítógépek használata miatt.

Míndez a *Statisztikai Szemlé*ben megjelenő témákban is érzékelhető, amennyiben a hivatalos statisztikával kapcsolatos tanulmányok részaránya némileg csökkent, a statisztikai módszertan aránya viszont növekedett az évtizedek során. Nem változik ugyanakkor az a körülmény, hogy a világ minden országában létezik valamilyen nemzeti statisztikai hivatal, amelyek – bár aktuális szervezeti felépítésük és hatókörük eltérő lehet – az adott ország demográfiai, társadalmi, gazdasági

és környezeti helyzetére vonatkozó adatok megfigyelésével, gyűjtésével, rendszerezésével, elemzésével foglalkoznak, adatokat szolgáltatva a kormányzat, a magánvállalkozások és egyéb szervezetek hatékony működéséhez, megalapozott döntéseihez.

Napjainkra a statisztika jelentését szűkítő meghatározások is gyakoriak lettek, amelyek más keretet jelölnek ki a vele foglalkozó diskurzusnak. A Wikipédia („a szabad enciklopédia”, amely sok ember egyik fő információforrásává vált az elmúlt évtizedben) statisztikáról szóló angol nyelvű szócikke szerint a statisztika a matematika azon ága, amely adatok gyűjtésével, elemzésével, értelmezésével, bemutatásával és rendszerezésével foglalkozik. A magyar szócikk hasonló, de annyiban eltérő meghatározást ad, hogy kimarad belőle „a matematika azon ága” kitétel.

Az adatkeletkezés kontextusának ismerete nélkül az adatok adekvát elemzése, értelmezése, megértése nem képzelhető el, ezért az ilyen és ehhez hasonló leszűkítő értelmezéseknél sokkal megfelelőbben tükrözik a statisztika valóságos és időben is egyre növekvő sokszínűségét a különböző statisztikai szervezetek, társaságok felépítése, illetve bizottságaik. Például az 1885-ben alapított ISI (International Statistical Institute – Nemzetközi Statisztikai Intézet) társaságai a következők: Mintavételi Statisztikusok Nemzetközi Társasága (1973), Bernoulli Társaság (Matematikai Statisztika és Valószínűségszámítás) (1975), Nemzetközi Számítógépes Statisztikai Társaság (1977), Hivatalos Statisztika Nemzetközi Társasága (1985), Statisztikaoktatás Nemzetközi Társasága (1991), Üzleti és Iparstatisztika Nemzetközi Társasága (2005), Környezetmérési Statisztika Nemzetközi Társasága (2008). Ezek közül a Wikipédia meghatározása a Bernoulli Társaságra korlátozza a statisztikát. Az ISI speciális érdeklődési körű csoportjainak tevékenységi területe még sokszínűbb: mezőgazdasági statisztika, kockázatelemzés, sportstatisztika, csillagászati statisztika (asztróstatistika), a statisztika története, nők a statisztikában, fiatal statisztikusok. Egyes statisztikusok tevékenységéről azonban nehezen elképzelhető, hogy egyetlen intézetre vagy érdeklődési körre korlátozódna, ahogyan a társaságok tevékenysége között is adódnak átfedések.

A statisztika tehát nem valamely „steril”, könnyen meghatározható tárgy, hanem egyszerre olvaszt magába matematikát, valószínűségszámítást, logikát, ismeretelméletet, eszmetörténetet és minden olyan szakterületet, amelyben a statisztikát alkalmazzák, mivel az alkalmazás során az adatok felvételéhez és az eredmények megfelelő értelmezéséhez elengedhetetlen az adatok és a módszerek kontextusának az ismerete. A szakterületek az összes tapasztalati tudományt jelentik, átölelve a társadalom-, a viselkedés-, a természet-, a humán és a történeti tudományokat. Az alkalmazási területek egy részének a tudományos közösség mérete miatt külön angol nyelvű statisztikai szakfolyóirat van. Néhány példa: *Journal of Business and Economic Statistics*, *Review of Income and Wealth*, *Journal of Official Statistics*, *Journal of Time Series Analysis*, *Risk and Decision Analysis*, *Cliometrica*, *Biostatistics*, *Statistical Methods in Medical Research*, *Statistics in Medicine*, *Pharmaceutical Statistics*, *Technometrics*, *Computational Statistics*, *Journal of Statistical Computation and Simulation*, *Environmental and Ecological Statistics*, *British Journal of Mathematical and Statistical Psychology*, *Journal of Educational and Behavioral Statistics*, *Journal of Statistical Software*, *Journal of Statistics Education*. Az angolon kívül egyetlen másik nyelv használatának elterjedtsége sem tesz lehetővé ekkora mértékű specializációt. A magyar tudomány számára a *Statisztikai Szemle* az a folyóirat, ami általánosságban a statisztika teljes spektrumát átfogja, és valamennyi részterület (mint a hivatalos statisztika, a mintavételi módszerek, a matematikai statisztika, a számítógépes statisztika, az üzleti statisztika, a statisztikatörténet, a statisztika oktatása és társadalmi szerepe, a statisztikai műveltség és a továbbiak) kutatóitól, szakértőitől várja a magas

színvonalú tudományos szaktanulmányokat, illetve rövidebb írásokat. Az ilyen általános statisztikai folyóiratok szükségességét többek között az is indokolja, hogy a túlságosan széttagolódó, külön fejlődő, egymással szoros kapcsolatokat nem tartó statisztikai részterületek hajlamosak párhuzamos módszertani felfedezésekre, újrafelfedezésekre és egyidejűleg létező, önálló szakterminológiák használatára. Magyar nyelven a KSH másik két folyóirata, a *Területi Statisztika* és a *Demográfia* képviseli a némileg szűkebb tematikai merítésű statisztikai szakfolyóiratokat.

A *Statisztikai Szemlének* 1997 óta jelenik meg angol nyelvű különszáma „*Hungarian Statistical Review*” néven. Ez a különszám a tervek szerint önálló folyóirattá alakul, idén egyelőre egy, jövőre két számmal, ami részben formai, részben tartalmi változást jelent. Ennek az átalakulásnak a mintáját láthattuk a *Területi Statisztikánál* az elmúlt évtizedben, amelynél szintén különszámként indult az évi egy angol szám, „*Regional Statistics*” címmel. Ma már a *Regional Statistics* hetedik évfolyamánál tartó, nemzetközileg jegyzett, elismert és hivatkozott folyóirattá vált, amelyben a cikkek szerzői között vegyesen fordulnak elő magyar és nem magyar kutatók.

A *Statisztikai Szemle* a különféle tematikájú tanulmányokon kívül rövidebb írásoknak is helyet ad a Műhely rovatban. Ennek a rovatnak az egyik funkciója a folyóiratban megjelent dolgozatokhoz fűzött rövid reflexiók közzlése, illetve a témák továbbgondolásának és az építő eszmecserének a bátorítása, ami kölcsönösen előnyös lehet a felek és az olvasók számára, valamint jelentősen hozzájárulhat általában véve a statisztikai kultúra és műveltség fejlesztéséhez, konkrétan pedig egyes kérdések tisztázásához. Az elmúlt két évben erre két példa is volt a statisztikai módszerek alkalmazása kapcsán. Ezek azért érdekesek, mert a statisztikai módszerekkel kapcsolatos nézeteltérések többsége a módszerek alkalmazásaira vonatkozik, mégpedig főleg a hibás és inadekvát gyakorlati vagy a korábbiaktól a megváltozott környezet (például a digitalizáció és egyéb újdonságok) miatt eltérő alkalmazásokra, és nem a módszerek változatlan analitikus, matematikai hátterére. Az egyik diskuszió a statisztikai szignifikanciatesztek alkalmazásával foglalkozott, melyről már e tesztek legkorábbi használata óta vita zajlik.¹ A többségi gyakorlat által szentesített eljárás szerint, bármilyen módon keletkezett adatok kapcsán ki lehet egészíteni az elemzéseket a statisztikai szignifikanciák közzléseivel. A kérdés sokkal általánosabban is tárgyalható, hiszen érinti a valószínűségszámítás alkalmazásának ismeretelméleti, filozófiai alapjait is. A másik diskuszió a tudományos teljesítményértékeléshez kapcsolódott.² A *Statisztikai Szemle* havi megjelenési gyakorisága különösen jó lehetőséget teremt az ilyen eszmecserékre. Korábban megjelent írásokra reagáló, reflektáló publikációkat örömmel fogad a szerkesztőség.

A *Statisztikai Szemle* teljes digitális archiválása *Lakatos Miklós* főszerkesztői időszaka alatt (2006 és 2010 között) történt. A szerkesztőség jelenlegi céljai között a folyóirat „láthatóságának” növelése szerepel, aminek egyik eszköze, hogy még több szakirodalmi absztrakt- és citátum-adatbázis által váljon indexeltté. Mindezen törekvésekhez nagyszerű alapot biztosít a szerkesztőségben folyó magas színvonalú, pontos, megbízható szakmai munka és a Központi Statisztikai Hivatal anyagi és erkölcsi támogatása.

A folyóirat színvonalát a szerzők, az olvasók, a lektorok és a szerkesztőség együttesen befolyásolják. Mint minden folyóiratnál, a beküldött tanulmányok egy részét a *Statisztikai Szemle* sem

¹ Az érintett tanulmányok: *Bárdits-Németh-Terplán* [2016], *Hunyadi-Vita* [2016], *Vargha* [2016]. Korai kritikákra példák: *Boring* [1919], *Tyler* [1931].

² Az érintett tanulmányok: *Dobos-Michalkó-Nováky* [2017], [2018]; *Honváriné Kalmár* [2017]; *Szentes* [2017], [2018].

fogadja el, megindokolva a visszautasítást. A múltbeli és a jövőbeli lektoroknak, akik szakterületük elismert kutatói, hálásan köszönöm munkájukat, véleményüket, építő kritikájukat, amivel hozzájárulnak a megjelenő tanulmányok színvonalának emeléséhez.

A *Statisztikai Szemle* változatlanul vár magas színvonalú, magyar és angol nyelvű tanulmányokat a statisztika valamennyi részterületéről. Az itt nem érintett technikai kérdésekre remélhetőleg választ ad a folyóirat honlapja. A leendő szerzőknek az írás és a felfedezés, az olvasóknak a megismerés és a megértés örömeit kívánom!

Dusek Tamás,
a *Statisztikai Szemle* főszerkesztője

Irodalom

- BÁRDITS A. – NÉMETH R. – TERPLÁN GY. [2016]: Egy régi probléma újra előtérben: a nullhipotézis szignifikanciaszt téves gyakorlata. *Statisztikai Szemle*. 94. évf. 1. sz. 52–75. old. <http://dx.doi.org/10.20311/stat2016.01.hu0052>
- BÁRÓ LÁNG LAJOS [1913]: *A statisztika története. Bevezetésül Magyarország statisztikájához*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata. Budapest.
- BORING, E. G. [1919]: Mathematical versus scientific significance. *Psychological Bulletin*. Vol. 16. No. 10. pp. 335–338.
- DOBOS I. – MICHALKÓ G. – NOVÁKY E. [2017]: Habilitáltak publikációs adatainak vizsgálata többváltozós statisztikai módszerekkel. *Statisztikai Szemle*. 95. évf. 7. sz. 669–691. old. <http://dx.doi.org/10.20311/stat2017.07.hu0669>
- DOBOS I. – MICHALKÓ G. – NOVÁKY E. [2018]: Szerzői megjegyzések Szentes Tamás „Reflexiók egy hatalmas munkát követelő vizsgálat adatainak értékelhetőségére” című dolgozatához. *Statisztikai Szemle*. 96. évf. 2. sz. 212–216. old.
- HONVÁRINÉ KALMÁR V. [2017]: A tudományos teljesítmény mérése Hirsch-indexszel. *Statisztikai Szemle*. 95. évf. 2. sz. 189–206. old. <http://dx.doi.org/10.20311/stat2017.02.hu0189>
- HUNYADI L. – VITA L. [2016]: Számúzott szignifikanciasztek. *Statisztikai Szemle*. 96. évf. 2. sz. 435–444. old. <http://dx.doi.org/10.20311/stat2016.04.hu435>
- SZENTES T. [2017]: Néhány megjegyzés Honváriné Kalmár Viktória „A tudományos teljesítmény mérése Hirsch-indexszel” című műhelytanulmányához. *Statisztikai Szemle*. 95. évf. 5. sz. 528–532. old.
- SZENTES T. [2018]: Reflexiók egy hatalmas munkát követelő vizsgálat adatainak értékelhetőségére. *Statisztikai Szemle*. 96. évf. 2. sz. 203–211. old.
- TYLER, R. [1931]: What is statistical significance? *Educational Research Bulletin*. Vol. 10. No. 4. pp. 115–118+142.
- VARGHA A. [2016]: Szignifikanciasztek – negyven éve hibás elemzéseket végzek és téveszméket tanítok? *Statisztikai Szemle*. 94. évf. 4. sz. 445–451. old. <http://dx.doi.org/10.20311/stat2016.04.hu445>
- WILLCOX, W. F. [1936]: Definitions of Statistics. *Revue de l'Institut International de Statistique/Review of the International Statistical Institute*. Vol. 3. No. 4. pp 388–399.